

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Mało zurbanizowany obszar Syberii stanowił dla radzieckiego eksperymentu przestrzeń potencjału, zachętę dla realizacji swych śmiałych pomysłów bez kompromisów z przeszłością. Nie tradycyjne, żywiołowe, narastające przez wieki a racjonalnie zaplanowane w każdym aspekcie – takie miało być nowe socjalistyczne miasto.

Nie powstały jednak „Miasta Słońca na wiecznej zmarzlinie” (Igarka Iwana Leonidowa), nie stworzono domów komun dla syberyjskich górników (Anzero-Sudzensk Nikołaja Kuźmina). Choć wokół kopalń i hut Kuzbasu urosły potężne miasta, to żadne z nich nie stało się zapowiadany przez Majakowskiego miastem ogrodem. Pełnych początkowego entuzjazmu zagranicznych architektów (Ernsta Maya, ludzi z kręgu Bauhausu) spotkało rozczarowanie, niektórych szykany. Awangardową wizję miasta wyparł socrealizm, wkrótce sam zastąpiony przez kolejny „jedyne prawdziwie socjalistyczny” język modernizmu. Racjonalnie zaplanowany w najdrobniejszych szczegółach, ze swej istoty bezkompromisowy projekt radzieckiej nowoczesności zmuszany był do gwałtownych zmian, umożliwiających utrzymywanie mobilizacyjnej roli kultury.

Projekt stawia sobie za cel prześledzenie charakteru owych momentów przełomu i umiejscowienie ich w kontekście idei europejskiego projektu nowoczesnego. W uderzającym stopniu, w odróżnieniu od analiz zjawiska nazizmu, w badaniach sowietologicznych dominują ujęcia doszukujące się źródeł totalitaryzmu radzieckiego w lokalnej mentalności i charakterze rosyjskiej kultury. Planowane badanie skupi się natomiast na zjawiskach uniwersalnych: jako klucz do odczytania kultury radzieckiej może posłużyć idea projektu nowoczesnego, a więc zjawiska *par excellence* europejskiego. Wyjaśnienie powyższych zagadnień pozwoli lepiej zrozumieć historyczne zjawisko eksperymentu radzieckiego, utopizmu i ich związków z kulturą europejską.

Badania będą miały charakter *case studies* wspomnianych wyżej miast. W celu uzupełnienia posiadanych już materiałów zaplanowano dwa czterotygodniowe wyjazdy na kwerendy do archiwów i bibliotek rosyjskich: do Nowokuźniecka i Nowosybirsk (jesień 2017) oraz Moskwy i Petersburga (wiosna 2018). Analizowanymi źródłami będą: dyrektywy i postanowienia władz, propagandowe opisy miast, prasa (architektoniczna, lokalna), przykłady „sztuki miasta” oraz „miasta w sztuce” (malarstwo, plakat, film, literatura), teksty ideologów, a także przestrzeń badanych miast.

Zastosowanym ujęciem metodologicznym będzie semiotyka, zarówno klasyczna (szkoła moskiewsko-tartuska Jurija Łotmana, Władimira Toporowa i in.; prace Umberto Eco, Rolanda Barthesa), jak i późniejsze ustalenia semiotyki miasta (R. Ledrut, M. Gottdiener, A. Lagopoulos, H. Lefebvre). Szeroko obecna w refleksji nad zagadnieniami kultury zachodniej krytyka nowoczesności przeniesiona zostanie na obszar badań nad kulturą radziecką (konceptje T. Adorno, Z. Baumana, M. Foucaulta, J.-F. Lyotarda).